

o profunzime tragică: prin alegerea unui fals Dumnezeu, te desparți de singurul care este adevărat și te sortești pieirii (6,9) ca Iuda, trădătorul cel lacom (In 12,6; Mt 26,15 p), «fiul pierzării» (In 17,12). Pe de altă parte, bunurile trecătoare sunt acum devalorizate în comparație cu viața viitoare (Lc 6,20.24), odinioară necunoscută de înțelepți. Astfel, NT poate arăta și mai bine cât de lipsită de sens este purtarea celui lacom (12,20; Ef 5,17; cf Mc 8,36 p): Mamona este «nedrept» (Lc 16,9.11), adică — potrivit substratului aramaic probabil — fals și înșelător; e o *nebulie să te bazezi pe bunurile trecătoare (cf Mt 6,19s), căci moartea, trecere către viața veșnică pe care *bogăția te face să o uiți, va aduce cu sine o răsturnare de situații (Lc 16,19-26; 6,20-26).

PT

⇒ bogăție II, III — carne II 1.2 b — dorință II — dreptate A I VT 1 — idoli II 3 — nebulie — păcat — săraci VT II, III — sexualitate III — violență II — virtuți & vicii.

LEALITATE ⇒ adevăr VT 2; NT 1 — buze I — minciună.

A LEGA/DEZLEGA ⇒ autoritate NT II 1 — Biserică III 2 c — iertare II 3.

LEGALISM ⇒ farisei — Lege — pur NT I 1.2.

LEGĂMÂNT

Dumnezeu vrea să-i aducă pe oameni la o viață de comuniune cu El. Această idee, fundamentală pentru doctrina *mântuirii, este exprimată de tema Legământului. În VT, din ea izvorăște toată gândirea religioasă, dar o vedem cum se aprofundează cu timpul. În NT, primește o plinătate fără egal căci de acum înainte are drept conținut întreg misterul lui *Isus Cristos.

VT

Înainte de a se referi la relațiile oamenilor cu Dumnezeu, Legământul (*b'rit*) ține de experiența socială și juridică a oamenilor. Aceștia se leagă între ei prin pacte și contracte care implică drepturi și îndatoriri cel mai adesea reciproce. Acorduri între grupuri sau indivizi egali care vor să se ajute reciproc: acestea sunt alianțele de pace (Gn 14,13.21ss; 21-22ss; 26,28; 31,44ss; 1 Rg 5,26; 15,19), alianțele dintre frați (Am 1,9), pactele de prietenie (1 Sam 23,18) și însăși căsătoria (Mal 2,14). Tratatate inegale, în care cel puternic făgăduiește să-l ocrotească pe cel slab, iar acesta își ia angajamentul să-l slujească. Orientul antic practica în mod curent astfel de pacte de vasalitate, și istoria biblică oferă mai multe exemple (Ios 9,11-15; 1 Sam 11,1; 2 Sam 3,12ss). În aceste cazuri, cel inferior poate solicita alianța; dar cel puternic o acordă după bunul plac și îi dictează condițiile (cf Ez 17,13s). Încheierea pactului se face urmând un ritual consacrat de uzanță. Părțile se angajează prin *jurământ. Se despică niște animale în două și se trece printre bucăți rostindu-se blesteme împotriva eventualilor călcători de legământ (cf Ier 34,18). În sfârșit, se așază un *memorial: se sâdește un pom sau se ridică o piatră, care vor fi, de acum, martorii pactului (Gn 21,33; 31,48ss). Aceasta este experiența fundamentală pornind de la care și-a reprezentat Israel relațiile sale cu Dumnezeu.

I. LEGĂMÂNTUL DE LA SINAI

Tema legământului nu a fost introdusă târziu în VT: ea se află în punctul de plecare al întregii gândiri religioase și o deosebește de toate religiile înconjurătoare, orientate spre divinitățile naturii. La Sinai, poporul eliberat a intrat în legământ cu Yahweh și, astfel, cultul lui Yahweh a devenit religia sa națională. Evident, acest legământ nu este un pact între egali; este analog tratatelor de vasalitate: Yahweh hotărăște cu libertate suverană să-și acorde legământul lui Israel și dictează condițiile.

Totuși, comparat departe, căci legământul că il implică pe Dumnezeu, revelează, din context, al *planului de

1. Legământul în din momentul *Yahweh și-a c totodată, planu elibereze pe Isr cească în țara C Israel este «pop pământul făgă 13,15). Această lui Dumnezeu, I și depozitarul u apoi să confir eliberându-și în zeu arată că e s impună voința răspunde la ev 14,31). Acestea poate revela pl veți asculta gla meu, veți fi avu căci al meu est pentru mine îm (Ex 19,5s). Ac tatea alegerii Israel fără mer pentru că-l iut făcut părinții deoparte dintre exclusiv pentr îl va sluji prin sa. În schiml ocrotire. Oare și l-a adus la s viitorului, și r lui Yahweh va cucerirea *p Dumnezeu îl și îi va asigur Moment ca legământul șurarea viitor dezvăluite în 2. Clauzele

lațiile oamenilor
(*b'rit*) ține de
că a oamenilor.
pacte și contracte
iri cel mai adesea
puri sau indivizi
roc: acestea sunt
3.21ss; 21-22ss;
15,19), alianțele
ele de prietenie
oria (Mal 2,14).
ernic făgăduiește
iar acesta își ia
. Orientul antic
fel de pacte de
oferă mai multe
m 11,1; 2 Sam
el inferior poate
ic o acordă după
ondițiile (cf Ez
e face urmând un
rțile se angajează
e animale în două
indu-se blesteme
ri de legământ (cf
ă un *memorial:
că o piatră, care
tului (Gn 21,33;
nța fundamentală
tat Israel relațiile

A SINAI

introdusă târziu
olecare al întregii
ebește de toate
tate spre divini-
eliberat a intrat
istfel, cultul lui
țională. Evident,
între egali; este
itate: Yahweh
nă să-și acorde
ează condițiile.

Totuși, comparația nu trebuie împinsă prea departe, căci legământul de la Sinai, prin faptul că îl implică pe Dumnezeu, este de alt ordin: el revelează, din capul locului, un aspect esențial al *planului de mântuire.

1. *Legământul în planul lui Dumnezeu.* — Încă din momentul vedeniei din rugul aprins, *Yahweh și-a dezvăluit lui Moise numele și, totodată, planul său față de Israel: vrea să-l elibereze pe Israel din Egipt ca să-l statornicească în țara Canaanului (Ex 3,7-10.16s), căci Israel este «poporul său» (3,10) și vrea să-i dea pământul făgăduit părinților (cf Gn 12,7; 13,15). Aceasta presupune deja că, din partea lui Dumnezeu, Israel este obiectul unei *alegeri și depozitarul unei *făgăduințe. *Exodul vine apoi să confirme revelația de pe Horeb: eliberându-și în mod efectiv poporul, Dumnezeu arată că e Stăpânul și că e în stare să-și impună voința; de aceea poporul eliberat răspunde la eveniment prin *credință (Ex 14,31). Acestea fiind stabilite, Dumnezeu își poate revela planul legământului său: «Dacă veți asculta glasul meu și veți păzi legământul meu, veți fi avuția mea dintre toate popoarele, căci al meu este întreg pământul. Și voi veți fi pentru mine împărăție de preoți și neam sfânt» (Ex 19,5s). Aceste cuvinte subliniază gratuitatea alegerii divine: Dumnezeu l-a ales pe Israel fără merite din partea acestuia (Dt 9,4ss) pentru că-l iubește și vrea să țină jurământul făcut părinților lui (Dt 7,6ss). Punându-l deoparte dintre *neamurile păgâne, îl păstrează exclusiv pentru sine: Israel va fi *poporul său, îl va sluji prin *cultul său, va deveni *Împărăția sa. În schimb, Yahweh îi asigură ajutor și ocrotire. Oare nu l-a «purat pe aripi de vultur și l-a adus la sine» (Ex 19,4)? Și acum, în fața viitorului, îi reînnoiește făgăduințele: *Îngerul lui Yahweh va merge înaintea lui spre a-i facilita cucerirea *pământului făgăduinței; acolo, Dumnezeu îl va copleși cu *binecuvântările sale și îi va asigura *viața și *pacea (Ex 23, 20-33). Moment capital în planul lui Dumnezeu, legământul îi determină astfel toată desfășurarea viitoare, ale cărei detalii nu-i sunt totuși dezvăluite în întregime de la început.

2. *Clauzele legământului.* — Acordând

legământul său lui Israel și făcându-i făgăduințe, Dumnezeu îi impune și condiții pe care el trebuie să le respecte cu fidelitate. Istorisirile care se împletesc în Pentateuh oferă mai multe formulări ale acestor clauze care însoțesc pactul și constituie *Legea. Prima privește cultul adus numai lui Yahweh și interdicția *idolatriei (Ex 20,3ss; Dt 5,7ss). De aici decurge, nemijlocit, refuzul oricărui compromis sau al oricărei alianțe cu *neamurile păgâne (cf Ex 23,24; 34,12-16). Dar rezultă de asemenea că Israel va trebui să accepte toate manifestările *voinței divine care îi vor învălui întreaga existență, politică și religioasă, într-o rețea deasă de prescripții: «Moise [...] a pus înaintea lor toate cuvintele pe care i le poruncise Domnul și tot poporul a răspuns într-un glas: «Tot ceea ce a grăit Domnul vom face.»» (Ex 19,7-8) Angajare solemnă, a cărei respectare va condiționa pentru totdeauna destinul istoric al lui Israel. Poporul lui Yahweh se află la răscruce de drum. Dacă *ascultă, e sigur de *binecuvântarea divină; dacă își ia înapoi cuvântul, el însuși alege *blestemul (cf Ex 23,20-33; Dt 28; Lev 26).

3. *Încheierea legământului.* — Relatarea complexă a Exodului transmite două ritualuri diferite ale încheierii legământului. În prima, Moise, Aaron și bătrânii lui Israel iau parte la un *ospăț sacru în prezența lui Yahweh, pe care îl contemplă (Ex 24,1s. 9ss). A doua parte reproduce o tradiție liturgică păstrată în sanctuarele din nord: Moise înalță douăsprezece stele de piatră pentru cele douăsprezece triburi și un *altar pentru jertfă. Aduce jertfe, varsă o parte din sânge pe altar și stropește poporul, pentru a arăta unirea care se creează între Yahweh și Israel. Atunci poporul se angajează solemn să respecte clauzele legământului (Ex 24,3-8). *Sângele legământului joacă un rol esențial în acest ritual.

O dată încheiat pactul, amintirea lui va fi perpetuată de diferite obiecte care atestă de-a lungul veacurilor angajamentul inițial al lui Israel. *Chivotul legământului este un sipet în care sunt așezate «tablele Mărturie» (adică ale Legii); el este memorialul legământului și semnul prezenței lui Dumnezeu în Israel (Ex 25,10-22; Num 10,33-36). Cortul în care e

așezat chivotul, schițare a viitorului *Templu, este locul de întâlnire între Yahweh și poporul său (Ex 33,7-11). Chivotul legământului și cortul întâlnirii constituie locul central de *cult unde, fără a prejudicia celelalte locuri de cult, confederația triburilor va aduce lui Yahweh omagiul oficial al poporului pe care și l-a ales. Prin aceasta se indică legătura perpetuă a cultului israelit cu actul inițial care l-a întemeiat pe Israel ca popor: legământul de la Sinai. Această legătură dă ritualurilor israelite sensul specific, în ciuda tuturor împrumuturilor ce se pot observa, după cum întreaga Lege nu are sens decât în funcție de legământul ale cărui clauze le enunță.

4. *Sensul și limitele legământului sinaitic.* — Legământul sinaitic a revelat în mod definitiv un aspect esențial al planului de mântuire: Dumnezeu vrea să și-i apropie pe oameni, făcând din ei o comunitate de cult închinată slujirii lui, condusă de Legea sa, depozitară a făgăduințelor sale. NT va realiza în plinătate acest proiect divin. Pe Sinai, realizarea începe, dar ea rămâne din mai multe puncte de vedere ambiguă și imperfectă. Deși legământul este un *dar liber al lui Dumnezeu făcut lui Israel (altfel spus, un *har), forma lui contractuală pare a lega planul de mântuire cu destînul istoric al lui Israel și riscă să arate mântuirea ca pe răsplata unei *fidelități omenești. Pe lângă aceasta, limitarea lui la un singur popor nu se potrivește cu universalismul planului lui Dumnezeu, atât de categoric afirmat în alte părți. În sfârșit, implicațiile vremelnice ale făgăduințelor divine (fericirea pământească a lui Israel) riscă de asemenea să mascheze obiectivul religios al legământului: stabilirea împărăției lui Dumnezeu în Israel și, prin Israel, pe întreg pământul. În ciuda acestor limite, legământul sinaitic va determina viața ulterioară a lui Israel și dezvoltarea revelației.

II. LEGĂMÂNTUL ÎN VIAȚA ȘI GÂNDIREA LUI ISRAEL

1. *Reînnoirile legământului.* — Ar fi imprudentă afirmația că legământul era reînnoit anual în cultul israelit. Totuși, Deuteronomul

păstrează fragmentele unei liturgii care presupune o reînnoire de acest gen, cu enunțarea blestemelor rituale (Dt 27,2-26) și citirea solemnă a Legii (Dt 31,9-13. 24-27; 32,45ss); dar acest ultim punct este prevăzut numai o dată la șapte ani (31,10) și practicarea lui în epoca veche nu se poate verifica. E mai ușor de constatat o reînnoire efectivă a legământului la anumite coticuri cruciale ale istoriei. *Iosua îl reînnoiește la Sihem și poporul se angajează din nou față de Yahweh (Ios 8,30-35; 24,1-28). Pactul lui *David cu bătrânii lui Israel (2 Sam 5,3) e urmat de o făgăduință divină: Yahweh acordă legământul său lui David și dinastiei lui (Ps 89,4s. 20-38; cf 2 Sam 7,8-16; 23,5), dar numai cu condiția ca legământul de la Sinai să fie respectat cu fidelitate (Ps 89,31ss; 132,12; cf 2 Sam 7,14). Rugăciunea și binecuvântarea lui Solomon la inaugurarea *Templului se leagă atât de acest legământ davidic cât și de cel de la Sinai, al cărui memorial îl păstrează Templul (1 Rg 8,14-29. 52-61). Aceleași reînnoiri sub Ioas (2 Rg 11-17) și, mai ales, sub Iosia, care urmează ritualul deuteronomice (2 Rg 23,1ss; cf Ex 24,3-8). Citirea solemnă a Legii de către Esdra prezintă un context asemănător (Neh 8). Astfel, gândul legământului rămâne ideea conducătoare ce se află la baza tuturor reformelor religioase.

2. *Reflecția profetică.* — Mesajul *profeților se referă constant la legământ. Dacă denunță în unanimitate infidelitatea lui Israel față de Dumnezeul său, dacă vestesc catastrofele care amenință poporul păcătos, o fac în funcție de pactul de la Sinai, de exigențele lui și de blestemele care îl însoțeau. Dar, pentru a păstra vie în mintea contemporanilor învățătura legământului, profeții arată în ea aspecte noi pe care tradiția veche le conținea doar în stare virtuală. La origine, legământul se înfățișa mai ales sub aspect juridic: o convenție între Yahweh și poporul său. Profeții o încarcă cu note afective, căutând în experiența umană alte analogii pentru a explica relațiile reciproce dintre Dumnezeu și poporul lui. Israel este turma, iar Yahweh, *Păstorul. Israel este *vița, și Yahweh, viticultorul. Israel este *fiul, și

Yahweh, *Tatăl. Israel este mireasa, și Yahweh, *Mirele. Aceste imagini, mai ales ultima, arată legământul sinaitic ca pe o istorie de *iubire (cf Ez 16,6-14): iubire prevenitoare și gratuită a lui Dumnezeu, ce cheamă în schimb o iubire care se va traduce în *ascultare. Spiritualitatea deuteronomică culege rodul acestei aprofundări: dacă reamintește neconținut exigențele, făgăduințele și amenințările legământului, o face pentru a sublinia mai bine iubirea lui Dumnezeu (Dt 4,37; 7,8; 10,15), care așteaptă iubirea lui Israel (Dt 6,5; 10,12s; 11,1). Acesta este fundalul pe care se profilează de acum înainte formula fundamentală a legământului: «Voi sunteți poporul meu și Eu sunt Dumnezeuul vostru». Evident, și aici, iubirea lui Israel față de Dumnezeu trebuie să se traducă în *ascultare. În acest sens, poporul este silit să ia o decizie, care va fi pentru el o alegere între *viață și *moarte (Dt 30,15...). Și aceasta este o consecință a legământului în care a intrat.

3. *Sintezele de istorie sacră.* — În paralel cu predica profeților, reflecția istoriografilor sacri asupra trecutului lui Israel are ca punct de plecare doctrina legământului. Deja iahvistul pune în legătură alianța de la Sinai cu alianța mai veche încheiată de *Abraham, cadrul primelor făgăduințe (Gn 15). Scribii deuteronomiști, reluând istoria petrecută din timpul lui Moise până la nimicirea Ierusalimului (de la Ios la 2 Rg), nu au alt scop decât să reliefeze în fapte aplicarea legământului sinaitic: Yahweh și-a împlinit făgăduințele, dar infidelitatea poporului său l-a silit să-i aplice și *pedepsele prevăzute. Acesta e sensul distrugerii Samariei (2 Rg 17,7-23) și a Ierusalimului (2 Rg 23,26s). Atunci când, în timpul Exilului, istoriograful sacerdotal schițează planul lui Dumnezeu de la creație până în epoca mozaică, legământul divin îi servește de fir conducător: după primul eșec al planului creator și catastrofa potopului, legământul cu *Noe capătă dimensiuni universale: Gn 9,1-17; după al doilea eșec și nisipirea de la Babel, legământul cu Abraham restrânge planul lui Dumnezeu la descendența patriarhului (Gn 17,1-14); după încercarea din Egipt, legământul sinaitic pregătește viitorul, întemeind poporul lui Dumnezeu. Israel

înțelege astfel sensul istoriei sale, referindu-se la pactul de la Sinai.

III. SPRE NOUL LEGĂMÂNT

1. *Ruperea vechiului legământ.* — Profeții au făcut mai mult decât să aprofundeze doctrina legământului subliniind implicațiile pactului sinaitic. Întorcându-și ochii spre viitor, ei au prezentat, în ansamblul ei, drama poporului lui Dumnezeu care se țese în jurul lui. Ca urmare a infidelității lui Israel (Ier 22,9), vechiul pact este rupt (Ier 31,32) ca o *căsătorie care se desface din cauza *adulterului soției (Os 2,4; Ez 16,15-43). Dumnezeu n-a luat inițiativa acestei rupturi, dar îi arată consecințele: Israel va îndura, în istoria sa, dreapta pedeapsă a infidelității. Acesta va fi sensul *incercărilor sale: distrugerea *Ierusalimului, *exilul, *imprăștierea.

2. *Făgăduința noului legământ.* — Cu toate acestea, planul legământului revelat de Dumnezeu rămâne neschimbat (Ier 31,35 ss; 33,20-26). Așadar, la plinirea timpurilor, va avea loc un nou legământ. Osea îl evocă sub titlul unei noi logodne, ce va comporta din partea miresei *iubire, *dreptate, *fidelitate, *cunoașterea lui Dumnezeu și care va restabili *pacea între om și întreaga creație (Os 2,20-24). Ieremia precizează că atunci vor fi schimbate *inimile oamenilor, căci în ele va fi înscrisă Legea lui Dumnezeu (Ier 31,33s; 32,37-41). Ezechiel vestește încheierea unui legământ veșnic, legământ de pace (Ez 36,26), care îl va reinnoi pe cel de la Sinai (Ez 16,60) și pe acela al lui David (34,23s) și care va implica schimbarea inimilor și darul *Duhului dumnezeiesc (36,26s). Astfel se va realiza programul schițat odinioară: «Voi veți fi poporul meu și Eu voi fi Dumnezeuul vostru» (Ier 31,33; 32,38; Ez 36,28; 37,27).

În Mesajul de mângâiere, acest legământ eshatologic reia trăsăturile nunții dintre Yahweh și noul *Ierusalim (Is 54): legământ nestrămutat ca acela care a fost jurat lui Noe (54,9s), legământ făcut din harurile făgăduite lui David (55,3). El are drept făuritor pe misteriosul *Slujitor pe care Yahweh îl rânduiește ca

«legământ al *poporului și lumină a *neamurilor» (42,6; 49,6ss). Astfel viziunea se lărgeste. Planul legământului, care domină toată istoria omenirii, își va găsi punctul culminant la plinirea timpurilor. Revelat în mod imperfect în legământul patriarhal, mozaic, davidic, el se va împlini, în cele din urmă, în chip desăvârșit, lăuntric și totodată universal, prin *mijlocirea Slujitorului lui Yahweh. Desigur, istoria lui Israel își va urma cursul. Prin referire la pactul de pe Sinai, instituțiile iudaice vor purta numele de legământ sfânt (Dn 11,28ss). Dar această istorie va fi, de fapt, orientată spre viitor, spre legământul nou, spre Noul Testament.

NT

Folosind cuvântul *diatêke* pentru a traduce ebraicul *brith*, Septuaginta făcea o alegere semnificativă care urma să aibă o influență considerabilă asupra vocabularului creștin. În limba dreptului elenistic, acest cuvânt desemna actul prin care cineva dispune de bunurile sale (testament) sau declară dispozițiile pe care intenționează să le impună. Accentul cade mai puțin pe natura convenției juridice, cât pe autoritatea aceluia care fixează prin ea cursul lucrurilor. Folosind acest cuvânt, traducătorii în greacă subliniază în același timp transcendența divină și condescendența care stă la originea poporului lui Israel și a Legii lui.

I. ÎNCHEIEREA NOULUI LEGĂMÂNT DE CĂTRE ISUS

Cuvântul *diatêke* figurează în cele patru relatări ale Cinei de Taină, într-un context de o importanță unică. După ce a luat pâinea și a împărțit-o spunând: «Luați și mâncați, acesta este Trupul meu», Isus ia potirul cu vin, îl binecuvântează și îl dă să treacă din mână în mână. Formula cea mai scurtă e păstrată de Marcu: «Acesta este Sângele meu, al legământului, care se varsă pentru mulți» (14,24); Matei adaugă: «spre iertarea păcatelor» (Mt 26,28). Luca și Paul au: «Acest potir este legământul cel nou, în Sângele meu» (Lc 22,20; 1 Cor 11,25) și numai Luca are: «care se varsă pentru voi». Băutul pe rând din potir este un

gest ritual. Cuvintele rostite îl leagă de actul pe care Isus e pe punctul de a-l împlini: *moartea acceptată în mod liber pentru *răscumpărarea celor mulți.

Se vede de aici că Isus se consideră *Slujitorul care suferă (Is 53,11s) și își înțelege moartea ca pe o *jertfă de *ispășire (cf 53,10). Prin aceasta devine *Mijlocitorul legământului care se întrezărește în Mesajul de mângâiere (Is 42,6). Dar «Sângele legământului» amintește de asemenea că legământul de la Sinai fusese încheiat în *sânge (Ex 24,8): jertfele de animale sunt înlocuite de o jertfă nouă, al cărei sânge înfăptuiește cu adevărat o unire definitivă între Dumnezeu și oameni. Astfel se împlinește făgăduința «noului legământ» enunțată de Ieremia și Ezechiel: datorită sângelui lui Isus, inimile oamenilor vor fi schimbate și va fi dăruit Duhul lui Dumnezeu. Moartea lui Cristos, în același timp jertfă de *Paște, jertfă de legământ și jertfă de ispășire, va duce la împlinire *figurile din VT care o schițau în diverse feluri. Și pentru că acest act va fi făcut prezent de acum înainte într-un gest ritual pe care Isus le poruncește să-l «facă în amintirea sa» (1 Cor 11,25), credincioșii vor fi uniți cel mai strâns cu misterul noului legământ și vor beneficia de harurile lui tocmai prin participarea cu credință la euharistie.

II. REFLECȚIA CREȘTINĂ ASUPRA NOULUI LEGĂMÂNT

1. *Sfântul Paul*. — Așezată de Isus însuși în centrul cultului creștin, tema legământului constituie fundalul întregului NT, chiar și acolo unde nu este menționată explicit. În argumentarea sa împotriva iudaizanților care socotesc necesară respectarea Legii date în legământul sinaitic, Paul spune că, înainte de a veni Legea, fusese anunțată cât se poate de explicit o altă dispoziție (*diatêke*) divină: *făgăduința făcută lui Abraham. Legea nu a putut anula această dispoziție. Or, Cristos este împlinirea Făgăduinței (Gal 3,15-18). Așadar, mântuirea se dobândește prin *credința în El și nu prin respectarea Legii. Acest punct de vedere subliniază un lucru: legământul vechi era el însuși inserat într-o economie gratuită, o

economie de făgăduință, pe care Dumnezeu o instituisese în mod liber. NT este punctul final al acestei economii. Paul nu contestă faptul că «dispoziția» întemeiată la Sinai vine de la Dumnezeu: «legămintele reînnoite făceau parte din privilegiile lui *Israel (Rm 9,4), de care *neamurile erau până atunci străine (Ef 2,12). Dar punând această dispoziție în paralel cu cea revelată de Dumnezeu în Cristos, se vede superioritatea noului legământ asupra celui vechi (Gal 4,24ss; 2 Cor 3,6ss). În noul legământ sunt ridicate păcatele (Rm 11,27; Dumnezeu locuiește printre oameni (2 Cor 6,16); El schimbă inima oamenilor și pune în ei Duhul său (Rm 5,5; cf 8,4-16). Așadar, nu mai este legământul literei, ci al Duhului (2 Cor 3,6), care aduce cu sine *libertatea fiilor lui Dumnezeu (Gal 4,24). Ea ajunge la neamuri ca și la poporul lui Israel, căci *sângele lui Cristos a refăcut *unitatea neamului omenească (Ef 2,12ss). Reluând perspectivele făgăduințelor profetice, pe care le vede împlinite în Cristos, Paul elaborează astfel un tablou general al istoriei omenești, în care tema legământului constituie firul conducător.

2. *Scrisoarea către evrei*, într-o optică puțin diferită, înfăptuiește o sinteză paralelă a acelorași elemente. Prin *cruce, Cristos-Preotul a intrat în sanctuarul ceresc. El este acolo pentru totdeauna în fața lui Dumnezeu, mijlocind pentru noi și inaugurând comuniunea noastră cu El. Astfel se realizează noul legământ vestit de Ieremia (Evr 8,8-12; Ier 31,31-34); un legământ «mai bun», dată fiind calitatea eminentă a mijlocitorului său (Evr 8,6; 12,24); un legământ pecetluit în sânge ca și cel dintâi (Evr 9,20; Ex 24,8), dar nu sângele animalelor, ci sângele lui Cristos însuși, vărsat pentru *răscumpărarea noastră (9,11s). Această nouă rânduială fusese pregătită de cea dintâi, dar a anulat-o și ar fi zadarnic să te atașezi de ceea ce va dispărea (8,13). După cum o dispoziție testamentară intră în vigoare prin moartea testatorului, așa și moartea lui Isus ne-a pus în posesia *moștenirii făgăduite (Evr 9,15ss). Legământul vechi era deci imperfect, pentru că rămânea pe planul umbrelor și al *figurilor, asigurând doar în mod imperfect întâlnirea

oamenilor cu Dumnezeu. Dimpotrivă, cel nou este desăvârșit, pentru că Isus, Marele nostru Preot, ne asigură pentru totdeauna accesul la Tatăl (Evr 10,1-22). Ștergerea păcatelor, unirea oamenilor cu Dumnezeu: iată rezultatul obținut de Isus Cristos, care, «prin sângele unui legământ veșnic, a devenit *Păstorul cel Mare al oilor» (Evr 13,20).

3. *Alte texte*. — Fără a avea nevoie să citeze explicit VT, celelalte cărți ale NT evocă roadele crucii lui Cristos în termeni ce amintesc tema legământului. Mai mult decât Israel la Sinai, noi am devenit «*preoție regească, neam sfânt» (1 Pt 2,9; cf Ex 19,5s). Acest privilegiu se extinde acum la o comunitate din care fac parte oameni «din toate semințiile și limbile și popoarele și neamurile» (Ap 5,9s). Rămâne totuși adevărat că aici pe pământ realizarea noului legământ e limitată. Trebuie deci contemplată în perspectiva eshatologică a *Ierusalimului ceresc: în această «locuire a lui Dumnezeu cu oamenii», «ei vor fi poporul lui iar El, «Dumnezeu-cu-ei», va fi Dumnezeul lor» (Ap 21,3). Legământul cel nou se împlinește în nunta *Mielului cu *Biserica, *Mireasa lui (Ap 21,2,9).

La capătul dezvoltării doctrinale, tema legământului le strânge laolaltă pe toate acelea care, de la VT la NT, au slujit la definirea relațiilor lui Dumnezeu cu oamenii. Pentru a-i pune în evidență conținutul, trebuie să vorbim de *filiație, *iubire, *comuniune. Trebuie mai ales să ne referim la actul prin care Isus a întemeiat noul legământ: prin *jertfa trupului său dăruit și a sângelui său vărsat, El a făcut din oameni *Trupul său. VT nu cunoștea încă acest dar al lui Dumnezeu; totuși, istoria și instituțiile lui îi schițau tainic trăsăturile, deoarece în ele totul se referea deja la legământul între Dumnezeu și oameni.

JGi & PG

⇒ Abraham II 1 — adevăr VT 1. 2 — adulter 2 — alegere — amintire — binecuvântare III 3, IV 2 — bucurie VT II — căsătorie VT II 3 — chivotul Legământului — circumcizie VT 2 — credință VT I — cult — a cunoaște VT 3 — David 0.3 — eliberare/libertate II 2 —

Euharistie IV, V — fidelitate — Israel VT 1; NT 2 — iubire I — împărtășire VT 2 — jertfă VT III 1; NT 1 — Lege A I; B — masă II, III — mijlocitor — Mire/Mireasă — Moise 0.2.3 — moștenire VT — Noe 1 — nou II 3, III 2 — pace I 1.2, II 3a — păcat II 1 — pietate VT 2 — planul lui Dumnezeu VT I — popor A I 1, II 1; B I; C I — potop 1.3 — prezența lui Dumnezeu VT I, III 2 — prieten 1 — Răscumpărare VT — Rusalii I 2 — sare 2. 3 — sânge — Slujitorul lui Dumnezeu I, II 2 — unitate II — vocație II.

LEGE

Ebraicul *Tora* are o semnificație mai largă, mai puțin juridică decât grecescul *Nómos*, prin care a fost redat de Septuaginta. El desemnează o «învățătură» dată de Dumnezeu oamenilor pentru a le reglementa purtarea. Se aplică, înainte de toate, ansamblului legislativ pe care tradiția VT îl lega de Moise. Bazându-se pe acest sens al termenului, clasic în iudaism, NT numește «Lege» întreaga economie a cărei parte centrală era această legislație (Rm 5,20), în opoziție cu regimul harului inaugurat de Isus Cristos (Rm 6,15; In 1,17); totuși, el vorbește și de «Legea lui Cristos» (Gal 6,2). De aceea, limbajul teologiei creștine distinge cele două Testamente numindu-le «legea veche» și «legea nouă». Pentru a acoperi ansamblul istoriei mântuirii, recunoaște în plus existența unui regim al «legii naturale» (cf Rm 2,14s) pentru toți oamenii care au trăit sau care trăiesc în afara celor două. Astfel, trei etape esențiale ale planului lui Dumnezeu sunt caracterizate de același cuvânt, care îi subliniază aspectul etic și instituțional. Ele ne vor servi aici drept fir conducător.

A. PÂNĂ LA MOISE: LEGEA NATURALĂ

Expresia «lege naturală» nu figurează ca atare în Scriptură; însă realitatea pe care o desemnează se conturează limpede, deși evocarea ei se face cu ajutorul unor procedee variate.

1. *Vechiul Testament.* — Capitolele 1–11 ale Genezei (și rarele texte paralele) furnizează o reprezentare în imagini a regimului religios sub care se aflau oamenii până la etapa decisivă a făgăduințelor (Abraham și patriarhii) și a Legii (Moise). Încă de la origini, omul se confruntă cu o poruncă pozitivă care exprimă pentru el *voința lui Dumnezeu (Gn 2,16s): tocmai în aceasta constă încercarea din Paradis, iar încălcarea acestei porunci are drept consecință intrarea morții în lume (3,17ss; cf Înt 2,24; Rm 5,12). Evident, după aceea omul n-a fost lăsat de Dumnezeu fără lege. Există pentru el o regulă morală pe care Dumnezeu i-o reamintește lui Cain (Gn 4,7) și pe care generația potopului o încalcă (6,5). Există și precepte religioase date lui *Noe o dată cu legământul divin (9,3-6) și instituții de cult înființate de oamenii de atunci (4,3s; 8,20). În funcție de atitudinea lor față de această lege embrionară, oamenii sunt drepti (4,3; 5,24; 6,9) sau răi (4,4; 6,5.11s; 11,1-9; cf Înt 10,3ss).

2. *Noul Testament.* — Prezentarea paulină a planului de mântuire nu ignoră etapa istoriei sfinte care ține de la Adam la Moise (Rm 5,13s). Într-adevăr, regimul religios pe care ea îl reprezintă este încă acela sub care se află și neamurile păgâne, care n-au avut parte de vocația lui Israel. Deși Dumnezeu le-a lăsat să-și urmeze căile lor (Fp 14,16; cf Rm 1,24-31) și să-l caute pe dibuite (Fp 17,27) de-a lungul timpului neștiinței (17,30), ele nu erau totuși lipsite de cunoașterea voinței lui: legea lui se revela păgânilor prin intermediul conștiinței lor (Rm 2,14s). Prin «lege», Paul înțelege aici în principal prescripții de ordin moral: după ele îi judecă Dumnezeu pe păgâni (1,18; 2,12); după ele îi osândește de vreme ce, cunoscând verdictul lui Dumnezeu împotriva fărădelegilor umane, ei totuși le săvârșesc (1,32; cf deja Am 1,2–2,3). Dar, la originea acestor greșeli morale, Paul denunță păcatul religios care dezvăluie adevărata natură a neascultării față de Lege: a-l *cunoaște pe Dumnezeu fără a-i da *slavă (Rm 1,21).

B. MOISE

Pus deoparte f
*poporul VT a fos
un alt regim: acela a
de însuși Dumnezeu

I. DIVIN

1. Această Lege tre
cinci cărți ale Pen
schitează planul lui
moartea lui Moise
legislative. Acestea
2,2s), legământul c
cu Abraham (17,9
43-51), legământu
pustiului (Ex 20,1-
34,10-28; 35-40; I
10,28; 15; 17-19;
întregime).

2. O atare cantita
materiale de tot felu
viața poporului lui
niile. Prescripții mo
în Decalog (Ex 20,
exigențele fundame
cu o precizie și o
antichității păgâne
același grad în to
juridice, dispersa
reglementează func
(familiale, sociale,
sfârșit, prescripții
trebuie să fie cultu
slujitorii săi, condi
de puritate). Nimic
deoarece poporul lu
un neam anume al
însuși instituțiile ten
de *dreptul religios

3. Observăm aceea
literară a legilor.
cazuistică (vg Ex
curent în vechile co
legislative care le-a
Ex 21,17) aminte